

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1936/37 na obszarze województw wileńskiego i nowogródzkiego.

Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza, powołana na zarządzeniem Ministra Opieki Społecznej z dn. 17 stycznia 1936 r. („Monitor Polski” Nr. 21 z 1936 r.) w składzie: Przewodniczącego Wacława Preniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, Rady Eduarda Baranowicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i Sędziego Sądu Okręgowego w Wilnie Stanisława Mianowskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości—na posiedzeniach, odbytych w dniach 3 i 4 lutego 1936 r. — na wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych — postanowiła co następuje:

CZĘŚĆ I

Warunki pracy i płacy ordynariuszy.

Art. 1.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1-go kwietnia 1936 r., a kończy się 31 marca 1937 r. Obie strony obowiązują 3-miesięczny termin wypowiedzenia pracy, a mianowicie najpóźniej do dnia 31 grudnia 1936 r. włącznie.

Niewypowiedzenie indywidualnej umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1936 r. oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić wyłącznie na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej, lub też wyroku sądu państwowego według kompetencji.

Art. 2.

a) Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pełnoletnich pracowników z normalną zdolnością do pracy: fornali, parobków, stróżów, pastuchów, polowych, karbowych, włodarzy i gu-

miennych (ciwunów i namiestników), ugodzonych lub pozostających na służbie w danym majątku przez okres roczny.

Orzeczenie niniejsze dotyczy również i tych ordynariuszy, w zakresie obowiązków których wchodzi m. in. dozоровanie lasów, o ile nie zostali oni ugodzeni jako gajowi.

b) Pracownicy, którzy z powodu swych wad fizycznych lub umysłowych lub też swej niepełnoletności nie posiadają normalnych zdolności do pracy na roli, mogą być godzeni na warunkach niższych, niż przewiduje niniejsze orzeczenie.

c) Stangretów nie uważa się za fornali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych. Stangreci mogą być godzeni na warunkach indywidualnych co do wynagrodzenia, jednak dotyczących wszelkie inne postanowienia niniejszego orzeczenia.

Wynagrodzenie stangretów, którzy oprócz pracy przy koniach cugowych pełnią jeszcze inne jakiegokolwiek czynności, nie może być niższe, niż ordynariuszy.

Art. 3.

Zatargi, wyniki na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami a robotnikami, regulują Komisje Rozjemcze, bądź sądy państwowe według kompetencji.

Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku sądu nie wolno:

- 1) pracownikom przerywać pracy,
- 2) pracodawcom wstrzymywać świadczeń — z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 4-ym.

Art. 4.

a) W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przezwinięcia ze strony pracownika pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem komisji rozjemczej lub wyrokiem sądu świadczenia w zbożu i gotówce, w razie jednak wygrania sporu przez pracownika pracodawca winien wydać wstrzymane świadczenia, przy czym komisja rozjemcza może przyznać prócz tego pracownikowi dodatek w wysokości, nieprzekraczającej 2% miesięcznie od wstrzymanej należności.

b) W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przezwinięcia ze strony członka rodziny pracownika, zamieszkałego wraz z nim niepracującego w danym folwarku, pracodawca może zażądać usunięcia takiego członka rodziny z zajmowanego przez pracownika mieszkania służbowego. Niewykonanie tego żądania przez pracownika pociąga dla niego skutki, przewidziane w punkcie „a” niniejszego artykułu.

Art. 5.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracownika mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne.

Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracowników, niż warunki niniejszego orzeczenia, pozostają w mocy.

Art. 6.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samodzielnej zamiany pewnych świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zamiany, może ona być dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron z zawiadomieniem inspektora pracy.

Art. 7.

a) Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową, podpisaną

przez pracodawcę lub jego zastępcę, z warunkami umowy, kontrolą wydanych ordynarij i pensji wraz z potrąceniami oraz ze spisem powierzonych mu inwentarzy żywych i martwych; drugi egzemplarz książeczki podpisanej przez pracownika pozostaje u pracodawcy. Przy zmianie służby książeczki te z zakończonym obrachunkiem strony oddają sobie wzajemnie.

b) W wypadku niezдания inwentarza martwego w całości lub okaleczenia z winy pracownika inwentarza żywego — powierzonych pracownikowi i zapisanych do książeczki obrachunkowej, pracodawcy przysługuje prawo wstrzymania pracownikowi części świadczeń, których wysokość w razie sporu określa komisja rozjemcza.

Art. 8.

a) Zawarcie indywidualnej umowy z ordynariuszem nie może być uzależnione od trzymania przez niego posylek.

Zony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy (punkt „b”).

b) W wypadkach zawarcia umowy o pracę z domownikami ordynariuszy do pracowników tych stosują się postanowienia art. 3, 10, 13, 14, 18, 29 i 35 części I niniejszego orzeczenia. Pozostałe warunki pracy i płacy tych pracowników normują umowy indywidualne.

Art. 9.

Stosowanie premijowego systemu płac względem ordynariuszy jest dozwolone.

Art. 10.

Rozkład godzin pracy ustala się podług poniższej tabeli, przyczem robotnicy fornale mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, a to dla koniecznego obrządku inwentarza.

Przyjmuje się za podstawę czas słoneczny z tem, że obowiązujący obecnie czas środkowo-europejski różni się od niego o 40 minut wstecz; tak np. praca w styczniu, rozpoczynająca się według czasu słonecznego o godzinie 8-iej, według czasu środkowo-europejskiego rozpoczynać się będzie o godzinie 7 m. 20.

Za obojętną zgodą można zmienić ustalony w poniższej tabeli podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych, jednakże tylko w ten sposób, aby ogólna ilość godzin pracy pozostała niezmienną. Za początek pracy uważa się wyjście z podwórza, za koniec — zejście z pola. W wypadku, gdy pole leży dalej, niż dwa km od podwórza, pracowników należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego kilometra ponad 2.

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa na obiad	Praca po południu	Przerwa na podwieczorek
Styczeń	8—12	—	1,30	1,30—4,00	—
Luty	7,30—12	—	1,30	1,30—5,00	—
Marzec	1—10 11—20 21—31	7,00—12	—	1,30—5,30 1,30—6,00 1,30—6,30	—
Kwiecień	1—10 11—20 21—30	6,00—12	0,30	1,30—6,40 1,30—7,00 1,30—7,20	—
Maj	1—10 11—20 21—31	6,00—12	0,30	1,30—7,30 1,30—7,50 1,30—8,00	0,30

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa obiadowa	Praca po południu	Przerwa na popołudniowy czerek
Czerwiec					
1-10	6,00-12	0,30	2,00	2,00-8,20	0,30
11-20				2,00-8,20	
21-30				2,00-8,30	
Lipiec					
1-10	6,00-12	0,30	2,00	2,00-8,30	0,30
11-20				2,00-8,20	
21-31				2,10-8,00	
Sierpień					
1-10	6,00-12	0,30	2,00	2,00-7,50	0,30
11-20				2,03-7,30	
21-31				2,00-7,00	
Wrzesień					
1-10	6,00-12	0,30	1,30	1,30-6,40	—
11-23				1,30-6,20	
21-30				1,30-6,00	
Październik					
1-10	7,00-12	—	1,30	1,30-5,30	—
11-20				1,30-5,20	
21-31				1,30-4,50	
Listopad	7,00-12	—	1,30	1,30-4,15	—
Grudzień	8,00-12	—	1,30	1,30-3,45	—

Art. 11.

a) Obrządek inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty, przyczem pod inwentarzem należy rozumieć inwentarz posiadający, powierzony danemu pracownikowi. Wstawianie do obrządku inwentarza oraz do naszykowania wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy. Obrok, siano i t. p. karm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy.

b) Kolejne dyżury przy inwentarzu w nocy lub w dni świąteczne obowiązują wszystkich fernali i parobków bez specjalnej dopłaty, przyczem pracownicy, dyżurujący w nocy, mają najazutrz wolny czas do południa. Spania przy inwentarzu w nocy w stajni lub na pastwisku nie uważa się za dyżur zwalniający od pracy nazajutrz.

Paszenie koni w nocy winno się odbywać przez specjalnych pracowników. W tych dniach, w których konie chodzą w nocy na pastwisko, fernali winni wyjść do pracy o pół godziny wcześniej, niż inni pracownicy.

c) W wypadku uchylenia się ordynariuszy-fernali od obrządku inwentarza pracodawca jest uprawniony do ugodzenia osobnego koniucha oraz potrącenia kosztu utrzymania koniucha z wynagrodzenia fernali, przyczem wysokość jednak potrącenia, przypadającego na jednego pracownika, nie może przekraczać 50 kg żyta na kwartał. Potrącenia z tego tytułu nie mogą być stosowane przed dniem 1 września 1936 r. Koniuch, o ile nim jest ordynariusz, podlega narówni z innymi ordynariuszami niniejszemu orzeczeniu.

d) Na żądanie pracodawcy, w razie pilnej potrzeby, pracownicy obowiązani są do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za wynagrodzeniem osobnym po 30 groszy za godzinę. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzieli następnie robotnikowi urlopu o 50% dłuższego, niż trwała praca w godzinach nadliczbowych.

Ze samowolne opuszczanie roboty podczas godzin pracy i spóźnianie się do niej stosowane będą potrącenia w tym samym stosunku. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonywane poza uornowanymi wyżej czasem pracy, nie zaliczają się pastusi, koniuchy, stróże nocni i dozorczy, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

e) Kolejne wyjazdy, jako to: wyjazdy w dni świąteczne do kościoła, wyjazdy po doktora i t. p., obowiązują wszystkich fernali i parobków bez specjalnej dopłaty. Wyjazdy, mające wyraźny charakter wyjazdów prywatnych (towarzyskich) poza godzinami pracy, winny być wynagradzane jak praca poza godzinami służbowymi.

f) Stróże nocni mają codziennie wolny czas do przerwy obiadowej. W czasie przerwy obiadowej obowiązani są do stróżowania, po przerwie zaś otrzymują czas wolny, równy przerwie obiadowej stosownie do tabeli czasu pracy (art. 10).

Następnie stróże mogą być zatrudnieni przy robotach koło inwentarza, w domu i t. p. za wyjątkiem miesięcy: listopada, grudnia, stycznia i lutego. W czasie od 1 października do 31 marca stróż otrzymuje na czas warty kołuch dworski, przyczem warta nie może zaczynać się wcześniej, niż o godzinie 6-ej wieczorem.

g) Pastusi i koniuchy są wolni od pracy co trzeci dzień świąteczny (w niedziele i święta) i na ten czas zostają zastąpieni w swych obowiązkach przez innych, wyznaczonych w tym celu ordynariuszy. Zastępowanie pastucha i koniucha oraz paszenie koni w dni świąteczne winno być opła-

cane zgodnie z art. 12-ym, jeżeli przypada na poszczególnego pracownika częściej niż 4 razy do roku w każdym wypadku.

Art. 12.

Praca w dni świąteczne, ustawa oznaczone, może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i wynagrodzeniem po 35 groszy za godzinę.

Art. 13.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

Art. 14.

a) Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeczne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie wszystkich warunków umowy. Pracowników obowiązują grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie umowy, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do jaknajwiększej wydajności pracy, stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy i jego zastępcy, jeżeli takowe odnoszą się do wykonywania obowiązków służbowych, przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku oraz dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

b) W razie niestosowania się pracownika do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonywania obowiązków służbowych oraz nieprzestrzegania przez niego przepisów porządkowych, komisja rozjemcza na wniosek pracodawcy może potrącić pracownikowi część wynagrodzenia, nieprzekraczającą każdorazowo 1/2-dniowego przeciętnego zarobku dorosłych pracowników dziennych w tej samej miejscowości.

c) Delegat, mąż zaufania (przedstawiciel robotników) nie może być z tego tytułu gorzej traktowany od innych pracowników.

Art. 15.

a) Pensję i ordynarij fernali, parobków, stróżów, pastuchów i polowych na rok służbowy 1936/37 ustala się, jak następuje:

I kategoria: pensja 90 zł oraz ordynaria 12 kwintali w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: nieświeżskim, nowogrodzkim z wyjątkiem gminy Dworzec, słonimskim z wyjątkiem gmin: Derewno, Byteń, Szydłowiec, Rohotna, Kozłowszczyzna i Kuryłowice, oraz w gminie Mir pow. stołpeckiego, a także w obrębie miasta Wilna.

II kategoria: pensja 75 zł oraz ordynaria 12 kwintali w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: lidzkim, szczeczyńskim, baranowskim, stołpeckim z wyjątkiem gminy Mir, wołyńskim, wileńskim - trockim z wyjątkiem gmin: Orany, Olkieniki i Rudziszki, oszmiańskim, mołodeckim z wyjątkiem gmin: Raków, Gródek, Radoszkowice i Krasne, święciańskim oraz w gminach: Derewno, Byteń, Szydłowiec, Rohotna, Kozłowszczyzna i Kuryłowice pow. słonimskiego i w gminie Dworzec pow. nowogrodzkiego.

III kategoria: pensja 60 zł oraz ordynaria 12 1/2 kwintali w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: wilejskim, postawskim, dziśnieńskim, brasławskim oraz w gminach: Orany, Olkieniki i Rudziszki pow. wileńsko-trockiego i w gminach: Raków, Gródek, Radoszkowice i Krasne pow. mołodeckiego.

b) Pensję otrzymują ordynariusze kwartalnie zdolu, przyczem wypłata pensji winna następować nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego kwartału.

c) Ordynaria wydaje się kwartalnie zgóry w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. Zboże wydawane na ordynarij musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek.

Art. 16.

Pensja roczna karbowych, włodarzy i gu-miennych (ciwnów i namiestników) wynosi co najmniej o 25 zł w stosunku rocznym więcej, niż pensja ordynariuszy, wymienionych w art. 15; ordynaria zaś ich w stosunku rocznym wynosi 12 kwintali.

Art. 17.

Cała ordynaria zasadniczo wydaje się w życie z tem, że na żądanie jednej ze stron najwyżej 1/3 część ordynarii w każdym poszczególnym kwartale może być zamieniona na inne rodzaje zboża, jako to: jęczmień, grykę, pszenicę lub groch, jeżeli majątek posiada te zboża w dostatecznej ilości; przy zamianie takiej oblicza się 1,5 kwintala żyta za 1 kwintal pszenicy i 1 kwintal żyta za 1 kwintal innego zboża.

Jeżeli ordynaria zostaje wypłacona z opóźnieniem w rachunku gotówkowym, a ceny w międzyczasie uległy niższości, to suma należna z tego

tytułu winna być przez pracodawcę wypłacona według cen terminu wypłaty. O ile zaś cena w tymże czasie uległa wyższości, pracodawcę obowiązują ceny w dniu wypłaty.

Art. 18.

Jeżeli przy rozwiązaniu umowy pracodawca nie wyda pracownikowi w całości należnej mu pensji lub ordynarii, pracownik może — w razie zwinione go niewydatnia — żądać procentów zwłoki w wysokości do 2% miesięcznie, poczynsz od dnia rozwiązania umowy.

Art. 19.

Mielenie zboża odbywa się na koszt pracodawcy w młynie przez niego wybranym. Najwyżej połowa zboża może być mielona na zwykły pytel i kaszę, reszta zaś na razówkę. Wzamin za mienie pracodawca jest uprawniony do wydania 1 kwintala żyta lub też odpowiedniego równoważnika w gotówce.

Art. 20.

a) Ziemi ordynariusz otrzymuje: 1) we wszystkich powiatach województwa wileńskiego ogółem 36,5 ar., w tem 27 arów ziemi wynawożonej pod ziemniaki, 2,5 arów ziemi wynawożonej pod ogrodowinę i 7 arów ziemi niewynawożonej pod len;

2) we wszystkich powiatach województwa nowogrodzkiego ogółem 41 arów, w tem 33,5 ziemi wynawożonej pod ziemniaki, 2,5 ara ziemi wynawożonej pod ogrodowinę i 5 arów ziemi niewynawożonej pod len.

W razie braku wynawożonej ziemi pod ziemniaki pracodawca winien dać ziemi nieunawożonej o 50% więcej. Wzamin gruntu mogą być dawane — zależnie od umowy — gotowe ziemniaki czyste bez ziemi, przyczem oblicza się 110 kg ziemniaków na 1 ar pola.

b) Sadzenie ziemniaków winno się odbywać — jeżeli się nie umówiono inaczej w danym majątku, w połowie — między początkiem a końcem sadzenia ziemniaków dworskich. Pole przeznaczone pod ziemniaki powinno być w takim samym stanowisku, jak pole pod ziemniaki dworskie. Przygotowanie ziemi pod ziemniaki i obróbka ich winny być takie same, jak ziemniaków dworskich. Zastrzega się, że wszystkie ziemniaki pracowników winny być sadzone obok siebie w jednym miejscu.

c) W majątkach, gdzie pracodawca posiada ziemniaki na zbył i gdzie pracownicy rolni z powodu nieurodzaju ziemniaków nie posiadają ich obecnie na sadzenie i jeżeli w roku ubiegłym ziemniaków nie sprzedawali, właściciel winien ich dostarczyć w ilościach potrzebnych do sadzenia, zwrotnych przez pracowników do zbiorów 1936 r.

Art. 21.

a) Pracownik ma prawo trzymać jedną krowę z przychowkiem w okresie ssania, przyczem otrzymuje ponadto w ciągu roku na okres zapuszczenia krowy — zależnie od wyboru pracodawcy — albo 120 litrów mleka, albo 120 kg żyta. Powyższy dodatek za obopólną zgodą może być zamieniony na utrzymanie przychowka.

b) Jeżeli pracownik krowy nie posiada, otrzymywać będzie po 1 1/2 litra mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 2 1/2 litra mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich. W majątkach, w których stawia się za warunek przy umowie, aby pracownik nie trzymał wcale krowy, będzie on otrzymywał po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 5 litrów dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

Pracownik otrzymuje mleko świeże, niezbierrane. W razie niemożności wydawania mleka — poza wypadkiem przewidzianym w punkcie „a” niniejszego artykułu — pracownik otrzymuje równoważnik w pieniądzu, zbożu i t. d. ustalony za obopólnym porozumieniem, według miejscowych cen.

c) Krowy pracowników winny być utrzymywane latem na odpowiednim pastwisku, takim jak dla bydła dworskiego (z wyjątkiem sztucznych pastwisków i łąk kośnych), jednak niekoniecznie wspólnie. Jeżeli krowy ordynariuszy pasą się oddzielnie od dworskich, wówczas w razie braku odpowiedniego pastwiska — otrzymywać będą zieloną paszę w dostatecznej ilości.

Podczas miesięcy zimowych otrzymywać będą pracownicy na sztukę bydła dziennie po 8,5 kg zdrowej sietki i plew zbożowych oraz po 2,5 kg siana; zamiast siana może być za obopólną zgodą wydany równoważnik w innych świadczeniach. Za sietkę uważa się krajaną słomę żytnią i jarzynową z dodatkiem plew, przyczem sietka dla bydła ordynariuszy winna być taka sama, jak dla bydła dworskiego. Słomę na sietkę dla inwentarza otrzymują pracownicy w miarę potrzeby.

d) W majątkach, w których było dworskie ubezpieczenie jest od ognia, pracodawca ubezpie-

cza również obowiązkowo było pracowników. W wypadkach pożaru, wynikłego z winy lub nieostrożności pracownika, traci tenże prawo do pobierania odszkodowania za należące do niego spalone było. Wprowadzenie do dworskiej obory nowej sztuki bydła nie może nastąpić bez zezwolenia pracodawcy, a to dla uniknięcia zarazy.

Art. 22.

Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnych. Trzoda winna być narówni z dworską zabezpieczona od zarazy przez stosowanie szczepień ochronnych, lecz tylko na żądanie i ryzyko pracownika.

Art. 23.

Trzymanie kur jest dozwolone. Kaczki wolno trzymać za wyjątkiem gospodarstw rybnych i specjalnie warzywnych. Trzymanie gęsi, gołębi i innego drobiu oraz królików zależne jest od umowy z pracodawcą.

Art. 24.

Pracownik otrzymuje rocznie 20 metrów sześciennych drzewa szczapowego, suchego, leżącego co najmniej pół roku.

Jeden metr sześcienny drzewa suchego, szczapowego równa się:

- 1 1/4 m sześciennego przestrzennego drzewa szczapowego niesuszonego,
- 1 1/4 m sześć. przestrzennego rąbanej karpiny,
- 2 1/2 q węgla kamiennego,
- 5,1 metrom sześć. przestrzennym torfu prasowanego,
- 6,8 metrom sześć. przestrzennym torfu depolanego,
- 10,2 metrom sześć. przestrzennym torfu suchego,
- 1 kupce gałęzi wymiaru 1,75 metra szerokości, 1,75 metra wysokości i 2 metrów długości.

Torf winien być wydawany w normalnie suchym stanie i przeciętnie dobrym gatunku. Pracownikowi opał sprzedawać nie wolno. Wybór materiału opałowego przysługuje pracodawcy, z zastrzeżeniem, że co najmniej 1/4 opał winna być wydawana w materiale drzewnym.

Art. 25.

a) Mieszkanie pracownika winno się składać co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory. Izby winny być wytykowane a co najmniej dokładnie wypłone ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach. Przy wznoszeniu nowych budynków służbowych należy uwzględnić wskazówki umieszczone w wydyktawie b. Ministerstwa Zdrowia Publicznego Nr. 4 p. t. „Inspekcja mieszkaniowa”.

b) W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby, pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu 2-tych tygodni. Wapna do bieleńca dostarcza pracodawca dwa razy do roku, w ogólnej ilości do 15 kg na mieszkanie. Piecy mają być doprowadzone do porządku przed 1-ym listopada 1936 r. Mieszkania winny mieć szczelny dach; dachy popusute muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. Tam, gdzie woda zacięka do mieszkań i piwnic pracowników, winny być one w ciągu lata odpowiednio zabezpieczone.

c) Pracodawcy i pracownicy winni dbać o to, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien oraz zastąpienie zgniłych cembrzyn nowymi lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

d) Zbiorniki na nawóz nie mogą się znajdować w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swych chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się w dostatecznej ilości zasłonięte usty, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w czystości i porządku. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowowytbudowanych, powinna być urządzona łazienka. W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość — pracodawcy obowiązani są do urządzania kąpieli.

e) Jeżeli folwark posiada oświetlenie elektryczne, a instalacja na to pozwala, obowiązują wprowadzenie go w mieszkaniach pracowniczych z jedną lampką na mieszkanie.

f) Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkania w porządku; trzymanie inwentarza żywego w mieszkaniach jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy wprowadzeniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

Art. 26.

Pracodawca obowiązany jest dać pracownikowi pomieszczenie na opał i ziemniaki, miejsce

dla bydła we wspólnej czeladnej oborze oraz pomieszczenie co najmniej dla dwóch sztuk trzody chlewnej.

Art. 27.

a) Do czasu wprowadzenia ubezpieczenia na wypadek śmierci żona lub dzieci zmarłego pracownika mają otrzymywać przez pół roku połowę pensji, połowę ordynarii, utrzymanie dla krowy, połowę ziemi pod ziemniaki, połowę podatku na odżywianie, przewidzianego w art. 21 punkt „a”, oraz możliwość korzystania ze wszelkich świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu, narówni z innymi pracownikami. Jeżeli ziemniaki zostały zasadzone przed śmiercią pracownika, rodzina zmarłego ma prawo do całego zbioru. Na koszty pogrzebu otrzymuje nadto tytułem zapomogi 20 złotych oraz trumnę zrobioną na miejscu lub — w razie odmowy przyjęcia trumny — równoważnik w gotówce.

b) Mieszkający razem członkowie rodziny zmarłego pracownika, korzystający z powyższej zapomogi, mogą chodzić do pracy poza obrębem folwarku jedynie wówczas, jeżeli się do niej zobowiązali przed śmiercią pracownika. Wynagrodzenie członków rodziny zmarłego pracownika za pracę nie może być niższe od płac obowiązujących w folwarku dla danej kategorii robotników.

Art. 28.

W razie śmierci żony pracownika, otrzyma tenże tytułem zapomogi na pogrzeb 15 złotych, w razie śmierci dziecka powyżej lat 6-ciu 10 złotych i poniżej lat 6-ciu — 5 złotych. We wszystkich tych wypadkach otrzyma tenże trumnę, zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny — równoważnik w gotówce.

Art. 29.

Na wypadek kalectwa lub śmierci robotnika, spowodowanej nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik, ewentualnie jego rodzina korzysta w gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dnia 28.III. 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. R. P. Nr. 51, poz. 396), z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu połobownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, nie mniej jednak, jak przez pół roku. Po ustanowieniu niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego. Może być jednak zastąpione zatwierdzone przez Ministerstwo Opieki Społecznej ogólną umową, regulującą wzajemne prawa i obowiązki pracodawców i pracowników na wypadek kalectwa lub śmierci pracownika z powodu nieszczęśliwego wypadku przy pracy.

Art. 30.

a) W celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą.

b) Do siania nawozów sztucznych w większej ilości pracodawca daje pracownikowi ubranie (plócienniak), zaś przy mniejszej ilości, nie dając ubrania, dopłaca 20 gr od hektara. Prócz tego do siania nawozów sztucznych grzących a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być używane kobiety, pracownicy zaś używani do siania tych nawozów mają otrzymać ochraniacze na oczy.

Art. 31.

Do czasu wprowadzenia ustawowego ubezpieczenia na starość pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczać konotek tym ordynariuszom, którzy przepracowali na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat, w tem przynajmniej 20 lat w charakterze ordynariusza, a pozostały czas w charakterze stółnika. Powyższy okres 25 lat liczy się od ukończenia 18-go roku życia. Przepis powyższy stosuje się do tych ordynariuszy, którzy stracili całkowitą lub częściową zdolność do pracy z tytułu starości i tytułem do ich zwolnienia nie może być niezdolność do pracy, lecz przewinięcia służbowe. Ordynariusze objęci niniejszym artykułem obowiązani są do wykonywania swych obowiązków w granicach swej zdolności do pracy, pomimo przepracowanych 25 lat. W wypadku stwierdzonej zupełnej niezdolności do pracy z powodu starości pracownik nie jest obowiązany do pracy i w tym wypadku świadczenia jego mogą być obniżone, jednak nie niż, niż do połowy świadczeń ordynariuszy. Udowodnienie zupełnej niezdolności do pracy lub jej zmniejszenia ciąży na pracowniku.

Art. 32.

Rezerwistom powołanym na ćwiczenia lub w razie mobilizacji wydaje się świadczenia zgodnie

z obowiązującymi w tej mierze ustawami i nie uważa się tego za przerwę w pracy (do art. 31 niniejszego orzeczenia).

Art. 33.

a) Pracodawcy opłacają początkową naukę dzieci pracowników tam, gdzie to wymaga osobnych dopłat. Poza tem pracodawcy utrzymują ochronkę dla dzieci w wieku od lat 4 do lat 7 w folwarkach, w których liczba tych dzieci przekracza 20. O ile pracodawca założył ochronkę, a dzieci pracowników w liczbie co najmniej 15 do ochronki w ciągu 3 miesięcy nie uczęszczali, pracodawca założoną ochronkę likwiduje, a poniesiony koszt 3-miesięcznego utrzymania ochronki rozkłada na wszystkich ordynariuszy, którzy, mając w tym wieku dzieci, tychże do ochronki nie posyłali.

b) W razie uchylenia się pracodawcy od wykonania przepisów niniejszego artykułu, obowiązany on będzie wpłacić na ręce właściwego inspektora szkolnego na rzecz oświaty robotników rolnych danego powiatu sumę, odpowiadającą kosztom utrzymania ochronki i ochraniarki w ciągu roku służbowego.

Osiągnięty w tej drodze funduszem rozporządza komisja, złożona w równej liczbie z przedstawicieli organizacji zawodowych pracodawców i pracowników rolnych pod przewodnictwem inspektora szkolnego przy współudziale właściwego inspektora pracy.

Prawo występowania o wykonanie niniejszego artykułu przysługuje pracownikom danego folwarku, właściwemu inspektorowi pracy oraz właściwemu inspektorowi szkolnemu.

c) Inspektor pracy w porozumieniu z inspektorem szkolnym rozstrzyga, czy istnieją przeszkody do otworzenia ochronki, między innymi brak lokalu. Jako przeszkodę taką na okres niniejszego orzeczenia uznaje się zły stan gospodarczy w poszczególnych majątkach.

Art. 34.

Pracownik otrzymuje w ciągu roku 12 dni urlopu w dni nieświęteczne (święta obowiązują zgodnie z wydanymi w tej mierze ustawami) bez potrącenia świadczeń. Pracownik może zażądać w czasie zimy urlopu nieprzerwanego do 6 dni, przytem jednocześnie nie więcej niż 1 z folwarku. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pisemnym wezwaniem związków zawodowych, w tych bowiem wypadkach pracodawca winien zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu.

W czasie pilnych robót, jak siewy, żniwa, sianokosy i kopanie, urlopy mogą być wydawane w wypadkach wyjątkowo pilnych. Wyjazdy na skutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu.

Poza tem odchodzącemu pracownikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

Art. 35.

Pracownikowi wyslanemu w drogę należy się tytułem strawnego: za całą dobę 1 zł 40 groszy, za obiad 70 groszy, za kolację 50 groszy. Dobę liczy się od 16 godzin wzwyz. Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą opłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

Art. 36.

Pracownicy otrzymują furmanki:

a) w miarę potrzeby:

1) celem zwiezienia zboża do mlyna w ładunkach wozowych oraz przywiezienia stamtąd maki i otrąb;

2) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

3) po księdza — z chrztem, ślubem i pogrzebem.

b) co kwartał:

1) jedną wspólną furmankę w dzień świąteczny, wybrany przez pracowników, niedalej jednak, niż w promieniu 10 km od miejsca zamieszkania, względnie do najbliższego kościoła;

2) jedną wspólną furmankę do najbliższego miasta lub handlowego miasteczka w dniu targowym.

Fornalowi wyslanemu w drogę w interesie pracowników w dni świąteczne, czy też powszednie — nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie.

Art. 37.

Wszyscy pracodawcy są obowiązani zawiadomić do dnia 15 marca 1937 r. odnośnie Wojewódzkie Biura Funduszu Pracy o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi, jako też o każdym wolnym miejscu.

CZĘŚĆ II.

Warunki pracy i płacy stołowników.

Art. 1.

a) Orzeczenie niniejsze obowiązuje na czas od 1 kwietnia 1936 r. do dnia 31 marca 1937 r. Obie strony obowiązują trzymiesięczny termin wypowiedzenia pracy. Niewypowiedzenie umowy o pracę w powyższym terminie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić na zasadzie orzeczenia komisji rozjemczej lub też wyroku sądu państwowego — według kompetencji.

b) Ustalenie terminu godzenia, wymawiania i zwalniania stołowników IV grupy pozostawia się umowom indywidualnym; terminy te winny być uwidocznione w księżeczce obrachunkowej i stwierdzone podpisem prawnego opiekuna.

Art. 2.

Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony stołowników. Za stołowników uważa się pracowników rolnych — mężczyzn, kobiety i młodocianych — zamieszkałych w majątku, otrzymujących oprócz wynagrodzenia dworskie utrzymanie i ugodzonych — z wyjątkiem stołowników IV grupy — na okres roczny, nie zaś sezonowy, względnie pozostających na służbie w danym majątku przez okres roczny.

Art. 3.

Obowiązują następujące art. art. części I niniejszego orzeczenia, dotyczące ordynariuszy: 2 p. „b”, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 18, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37.

Art. 4.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracowników, niż ustalone w niniejszym orzeczeniu; są nieważne. Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracowników, niż warunki niniejszego orzeczenia, pozostają w mocy.

Art. 5.

Art. 11 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby stołownicy obowiązani są do pracy poza czasem określonym w art. 10 części I niniejszego orzeczenia, lecz za wynagrodzeniem osobnym po cenach za godzinę o 75% wyższych od wynagrodzenia normalnego w gotówce.

Za samowolne opuszczanie roboty podczas godzin pracy i spóźnianie się nie stosowane będą potrącenia w tym samym stosunku. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza określonym wyżej czasem pracy nie zaliczają się pastusi, koniuchy, stróże nocni, dozorczy oraz dziewczki do oprzątkania inwentarza, do doju i przy kuchni, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Art. 6.

Praca w dni świąteczne ustawą oznaczone może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 150% wyższych od wynagrodzenia normalnego w gotówce.

Art. 7.

Ustala się cztery grupy stołowników:

- I grupa — mężczyźni ponad lat 21 o pełnej zdolności do pracy, zdolni do wszystkich robót;
- II grupa — chłopcy od lat 18 do lat 21;
- III grupa — kobiety i dziewczęta ponad lat 18 oraz chłopcy od lat 16 do lat 18;
- IV grupa — dziewczęta poniżej lat 18 i chłopcy poniżej lat 16.

Art. 8.

Płace w gotówce otrzymują stołownicy miesięcznie zdołu. Wypłata pensji winna następować nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego miesiąca.

Art. 9.

a) Najniższe miesięczne płace stołowników w gotówce ustala się według poniższej tabeli:

Powiaty względnie gminy	Wynagrodzenie miesięczne gotówkowe dla:					
	I grupy		II grupy		III grupy	
	w mies. zimow.	w mies. letnich	w mies. zimow.	w mies. letnich	w mies. zimow.	w mies. letnich
I kategoria: powiaty: nieświeżski, nowogrodzki z wyjątkiem gminy Dworzec, słonimski z wyjątkiem gmin: Derewno, Byten, Szydłowiec, Rokołna, Kozłowszczyzna i Kuryłowice, — oraz gmina Mir pow. stołpeckiego a także obręb m. Wilna.	14	20	12	17	11	14
II kategoria: powiaty: lidzki, szerszeński, baranowski, stołpecki z wyjątkiem gminy Mir, woleżyński, wileński - trocki z wyjątkiem gmin: Orany, Olkieniki i Rudziszki, święciański, osmiański, mołodecki z wyjątkiem gmin: Raków, Gródek, Radoszkowice i Krasne, oraz gminy: Derewno, Byten, Szydłowiec, Rokołna, Kozłowszczyzna i Kuryłowice pow. słonimskiego i gmina Dworzec pow. nowogrodzkiego.	13	19	11	16	10	13
III kategoria: powiaty: wilejski, postawski, dziśnieński, brastawski, oraz gminy: Orany, Olkieniki i Rudziszki pow. wileńskiego - trockiego, Raków, Gródek, Radoszkowice i Krasne pow. mołodeckiego.	12	18	10	15	9	12

U w a g a: Miesiące letnie — od maja do października włącznie.
Miesiące zimowe — od listopada do kwietnia włącznie.

b) Określenie płacy w gotówce stołowników IV grupy, ze względu na niejednakowe kwalifikacje pracowników tej grupy, pozostawia się do umowy indywidualnej, przyczem warunki tej umowy winny być obowiązkowo wpisane do księżeczki obrachunkowej i stwierdzone podpisem opiekuna.

Warunki umowy nie mogą przewidywać wynagrodzenia niższego niż 50% wynagrodzenia III grupy stołowników.

Art. 10.

a) Stołownicy wszystkich czterech grup otrzymują oprócz płacy w gotówce wspólne mieszkanie oraz całkowite utrzymanie.

b) Mieszkanie stołowników winno być suche, widne, bielone dwa razy do roku na koszt pracodawcy, dostatecznie oświetlone i opalone w miesiącach zimowych, oddzielne dla mężczyzn, oddzielne dla kobiet. W sprawie stanu mieszkania oraz otoczenia obowiązują przepisy art. 25 części I niniejszego orzeczenia. Każdy stołownik winien otrzymać łóżko lub prycze oraz co najmniej sieniek z czystą słomą, zmienianą w razie potrzeby, nie mniej jednak, niż dwa razy do roku, a także mieć możliwość korzystania przynajmniej raz na miesiąc z kąpeli lub łaźni.

c) Pożywienie stołowników winno składać się co najmniej z trzech posiłków dziennie i odpowiadać pod względem ilości i jakości produktom oraz przyrządzeniom wymaganiom higieny.

Art. 11.

Art. 28 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że ma on zastosowanie jedynie do członków rodziny stołownika, zamieszkałych w majątku.

CZĘŚĆ III.

Warunki pracy i płacy rzemieślników.

Art. 1.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1 kwietnia 1936 roku, a kończy się 31 marca 1937 roku. Obie strony obowiązują trzymiesięczny termin wypowiedzenia pracy, a mianowicie najpóźniej do 31 grudnia 1936 r. włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1936 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku może nastąpić na zasadzie orzeczenia komisji rozjemczej lub też wyroku sądu państwowego według kompetencji.

Art. 2.

Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony rzemieślników folwarcznych: kowali, ślusarzy, mechaników, stolarzy, stelmachów, cieśli, ogrodników i t. p. stałych wykwalifikowanych robotników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych, którzy pracują wyłącznie na korzyść pracodawcy bez prawa przyjmowania robót postronnych i zatrudnieni są tylko w swoim fachu.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracowników, niż ustalone w niniejszym orzeczeniu, są nieważne. Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracowników, niż warunki niniejszego orzeczenia, pozostają w mocy.

Art. 3.

Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki mniej korzystne dla pracowników, niż ustalone w niniejszym orzeczeniu, są nieważne. Warunki umów indywidualnych bardziej korzystne dla pracowników, niż warunki niniejszego orzeczenia, pozostają w mocy.

Art. 4.

Obowiązują następujące art. art. części I niniejszego orzeczenia: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 14, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37.

Art. 5.

a) Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby rzemieślnicy obowiązani są do pracy poza czasem określonym w art. 10 części I niniejszego orzeczenia, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 50% wyższych od płacy normalnej.

b) Przepis powyższy nie dotyczy ogrodników i innych pracowników, charakter zająca których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennym.

c) Puszczanie w ruch oraz zatrzymywanie silników przez mechaników winno się odbywać poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty.

Art. 6.

Pensja rzemieślników wynosi co najmniej dwukrotną pensję ordynariuszy (art. 15 części I).

Płace w gotówce pobierają rzemieślnicy kwartalnie z dołu; wypłata pensji winna następować nie później, niż w ciągu pierwszych 7 dni następnego kwartału.

Art. 7.

Rzemieślnicy otrzymują ordynarję co najmniej w tej wysokości, co ordynariusze (art. 15 części I). Ordynarję wydaje się kwartalnie zgóry w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiada majątek.

Art. 8.

Art. 20 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, iż rzemieślnik otrzymuje ogółem 44 ary ziemi, w tem 31,5 arów wynawożonej ziemi pod ziemniaki, 2,5 ara wynawożonej ziemi ogrodowej pod ogrodowiznę i 10 arów ziemi pod len.

Art. 9.

Art. 21 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, iż rzemieślnik ma prawo trzymać, zależnie od osobistej umowy z pracodawcą:

- a) dwie krowy, lub
- b) jedną krowę z dodatkiem 120 litrów mleka oraz 3 q żyta w stosunku rocznym.

Art. 10.

Art. 25 części I niniejszego orzeczenia obowiązuje z tem, że w mieszkaniach, posiadających więcej niż jeden piec, normy opał podnoszą się o 30%.

Art. 11.

a) Wynagrodzenie rzemieślników, ustalone w niniejszym orzeczeniu, nie obejmuje odszkodowania za zużycie instrumentów w wypadku, gdy pracownik został ugodzony z własnymi instrumentami.

b) Warunki wynagrodzenia, ustalone w niniejszym orzeczeniu, nie obowiązują w stosunku do ogrodników, ugodzonych tylko na procenty. W wypadku gdy ogrodnicy otrzymują oprócz pensji procentowe tantiemy, tantiemy te przy ustalaniu faktycznego wynagrodzenia danego pracownika winny być wliczane do wynagrodzenia, przyczem tam, gdzie wynagrodzenie łącznie z tantiemą jest niższe od warunków niniejszego orzeczenia, winno nastąpić odpowiednie wyrównanie na korzyść pracownika.

Wilno, dnia 4 lutego 1936 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej i Przewodniczący Nadzw. Komisji Rozj.: (—) W. Prenier.

Przedstawiciel Min. Sprawiedliwości: (—) S. Mianowski.

Przedstawiciel Min. Rolnictwa i Ref. Roln.: (—) E. Baranowicz.